

Антон Чалий – аспірант Інституту педагогіки НАПН України.
Коло наукових інтересів: педагогіка вищої школи; сучасна дидактика; індивідуалізація навчання студентів в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

✉ a.chalyi@gmail.com

id <https://orcid.org/0009-0003-3299-1515>

УДК 378:371.31

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-108-114>

ДИДАКТИЧНИЙ АЛГОРИТМ РОЗРОБЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЕКТОРІЇ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті сформульовано дидактичний алгоритм розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Дидактичний алгоритм складається з кількох послідовних етапів: аналізу потреб і можливостей здобувачів освіти; визначення освітніх цілей; вибору навчальних (освітніх) матеріалів і методів навчання; планування навчання; реалізація індивідуальної освітньої траєкторії та оцінка її результативності. Персоналізація освітнього процесу здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти може бути реалізована через формування індивідуальних освітніх траєкторій вивчення певних навчальних дисциплін або їх блоків, із застосуванням індивідуального навчального плану, який містить як загальноосвітню складову, так і професійну. Автором було окреслено технологію розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Перший етап полягає у визначенні потреб, інтересів, запитів, особистісних особливостей здобувачів освіти. Другий етап формування індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти пов'язаний із розробленням індивідуальної освітньої програми, що передбачає встановлення короткострокових і довгострокових цілей; концептуальних стратегій і підходів до розвитку студентів, визначення індикаторів їхніх досягнень, а також підбір змісту й форм організації навчання. У межах реалізації третього етапу відбувається корекція педагогічних впливів, створення позитивного освітнього (педагогічного) середовища, усунення організаційних недоліків. Четвертий етап формування індивідуальної освітньої траєкторії навчання психолого-педагогічних дисциплін здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти пов'язаний із педагогічним моніторингом, що здійснюється задля забезпечення якості означеного процесу. Практична реалізація індивідуальних

освітніх траєкторій здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачає чітку систему заходів на різних етапах цього процесу.

Ключові слова: дидактичний алгоритм, психолого-педагогічні дисципліни, здобувачі освіти, здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальна освітня програма.

Постановка проблеми. Освіта в XXI ст. орієнтована на розкриття природних здібностей здобувачів освіти, підготовку до професії, формування готовності до розвитку професійної кар'єри (Алексеева, 2013). Відповідно до сучасних тенденцій, сучасна вища школа забезпечує можливість оволодіти необхідними знаннями, уміннями, навичками та компетентностями значущими саме для власного майбутнього професійного шляху здобувачів освіти. Такий підхід вимагає впровадження сучасних технологій і моделей навчання, у тому числі й розроблення індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти. Відповідно до Закону України «Про освіту» всі здобувачі освіти мають право на розроблення й формування індивідуальної освітньої траєкторії, яка визначає персональний шлях реалізації їхнього особистісного потенціалу та розробляється за урахування здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду здобувачів освіти (Закон України «Про освіту», 2017). Освітній процес може бути адаптований до потреб і можливостей кожного здобувача освіти за урахування його індивідуальних (індивідуально-психологічних і індивідуально-типологічних) особливостей, можливостей та обмежень із упровадженням індивідуальної освітньої траєкторії (Алексеева, 2021).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Індивідуалізації навчання як психолого-педагогічній проблемі загалом присвячено праці вітчизняних (С. Алексеевої, Н. Арістової, Т. Годованюк, С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Каньковського, О. Малихіна, О. Пехоти, Р. Попова, С. Сисоевої, М. Солдатенко, О. Топузова), а також зарубіжних науковців (В. Algozzine, К. Anderson, S. Yeh, С. Connor, А. Lapada, G. Holec); питанням розроблення індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів загальної середньої освіти опікувалися вчені С. Алексеева, Т. Годованюк, Я. Сухенко та Г. Терещук.

Водночас, питання розроблення індивідуальних освітніх траєкторій вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти не є ґрунтовно дослідженим.

Мета статті полягає у презентації обґрунтованого дидактичного алгоритму розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Основні методи дослідження. Для досягнення визначеної мети в дослідженні використано низку теоретичних методів: аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження; термінологічний аналіз – використано задля визначення сутності ключових понять дослідження; структурно-логічний метод – уможливив висвітлення особливостей розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Питання індивідуалізації й упровадження індивідуальної освітньої траєкторії в освітній процес протягом певного часу предметом наукових пошуків і на сьогодні також цікавить багатьох учених і педагогів-практиків. Зокрема, у працях Я. Сухенко здійснено аналіз феномена індивідуальної освітньої траєкторії у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях (Сухенко, 2017); проблему індивідуалізації навчання в контексті ідей Концепції Нової української школи розглядала Г. Терещук (Терещук, 2017); С. Алексеева досліджує індивідуалізацію навчання в закладах загальної середньої освіти як педагогічну проблему (Алексеева, 2021); термінологічні глумачення індивідуальної форми навчання через її «похідні» надані в наукових доробках Т. Годованюк (Годованюк, 2010).

Проблема розроблення індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти набула особливої актуальності в контексті впровадження таких сучасних освітніх трендів, як «освіта

упродовж життя», «особистісно зорієнтоване навчання», «життєвий шлях», наголошує Я. Сухенко. Індивідуальну освітню траєкторію сприймаємо на міждисциплінарному рівні характер, вона активно досліджується в педагогіці (педагогічні умови, механізми, форми, ресурси й засоби створення та реалізації на різних рівнях освіти), у соціології (загальні тенденції розроблення й реалізації освітніх траєкторій учнів, студентів, дорослих, пов'язаних із проблемами безробіття, соціальної інтеграції, рівності, доступності знань, просування по кар'єрним сходам, соціальної політики тощо) (Сухенко, 2017).

Особливої уваги потребує організація навчання за індивідуальною освітньою траєкторією. У сучасній дидактиці реалізувати її на практиці пропонують зазвичай у два різних способи, кожен із яких називають «індивідуальним підходом». Відповідно до першого, до кожного здобувача освіти потрібно підходити індивідуально, розподіляти освітній (навчальний) матеріал за ступенем складності, спрямованості інтересів, нахилів здобувачів освіти чи іншими параметрами. Другий спосіб припускає, що індивідуальна освітня траєкторія має розроблятися для кожного здобувача освіти стосовно до кожної досліджуваної ним освітньої сфери. Іншими словами, кожному здобувачеві освіти надається змога розроблення власної освітньої траєкторії для оволодіння ним певною навчальною дисципліною окремо.

Дидактичний алгоритм розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти складається з кількох етапів:

Аналіз потреб і можливостей здобувачів освіти. На цьому етапі викладачі досліджують особистість здобувача освіти, його індивідуальні можливості, таланти, потреби та проблеми.

Визначення освітніх цілей. На цьому етапі викладачі визначають, якими навичками, знаннями та компетентностями має оволодіти здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти протягом певного періоду часу, задля реалізації його потенціалу та досягнення успіху в майбутньому.

Вибір освітніх (навчальних) матеріалів і методів. На цьому етапі педагоги добирають освітні (навчальні) матеріали і методи навчання, які відповідають особистісним особливостям та можливостям здобувачів освіти.

Планування навчання. На цьому етапі викладачі розробляють план навчання, до якого вносять навчальні теми, обсяг освітнього (навчального) матеріалу, завдання для самостійного опрацювання, терміни виконання завдань, критерії оцінювання тощо.

Реалізація індивідуальної освітньої траєкторії. Після розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, викладачі починають реалізовувати освітній (навчальний) процес, який має відповідати індивідуальній освітній траєкторії кожного здобувача освіти.

Оцінювання результатів. На цьому етапі здійснюється оцінювання умінь, навичок, знань і компетентностей здобувачів освіти. Необхідно зазначити, що оцінювання не обмежується лише виставленням балів за навчальні дисципліни. Це послідовна змістовна взаємодія між здобувачем освіти та викладачем щодо освітніх (навчальних) досягнень здобувача освіти на підставі визначених освітніх цілей і критеріїв успішності. Для валідного оцінювання освітній (навчальний) процес має бути організований у такий спосіб, щоб спонукати кожного здобувача вищої освіти бути активним його учасником. Має бути створена така атмосфера навчання, за якої здобувачі освіти не бояться ставити запитання, робити помилки й показувати, чого вони ще не вміють або не знають. Оцінювання сприяє розвитку в студентів метакогнітивних навичок (уміння планувати, регулювати, аналізувати власну освітню (навчальну) діяльність, визначати причини труднощів і можливі шляхи їхнього подолання), що, у свою чергу, розвиває їхню внутрішню мотивацію. Завдяки концентрації уваги на процесі та цілях освіти (навчання), орієнтації на результат, застосуванню технік самооцінювання та взаємооцінювання це стає можливим.

Індивідуальна освітня траєкторія має перетворитися на певну дидактичну систему, у якій освітній процес реалізується за індивідуальними програмами, змістом, формами, засобами, темпом, відповідними формами й методами контролю й оцінювання. Основна мета цього про-

цесу полягатиме в забезпеченні максимально ефективного розвитку кожного здобувача освіти, його самостійності, ініціативності, дослідницького та пошукового стилю діяльності, творчості, упевненості, культури праці. Цінність дидактичного алгоритму розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в умовах невизначеності, воєнного стану та повоєнного відновлення в тому, що він забезпечує підвищення мотивації, і працює на удосконалення вміння вчитися та надає змогу здобувачам освіти досягати кращих результатів навчання (освітніх результатів).

Розглянемо технологію розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. В останні роки в зв'язку з агресією РФ і введенням воєнного стану в Україні, заклади вищої освіти інтенсифікують сукупність заходів, спрямованих на посилення продуктивності, дієвості навчання, що, своєю чергою, базується на активному використанні технологій задля підвищення ефективності опанування освітнім (навчальним) матеріалом і здобуття нових знань. За такого підходу набуває надзвичайної актуальності проблема індивідуалізації навчання.

Персоналізація освітнього шляху здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти може бути реалізована через формування індивідуальних освітніх траєкторій, із застосуванням індивідуального навчального плану, який містить як загальноосвітню складову, так і професійну.

Формування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти починається з визначення їхніх життєвих планів і сподівань на майбутнє. Загалом, цей процес складається з чотирьох етапів формування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти.

Перший етап полягає у визначенні потреб, інтересів, запитів, особистісних особливостей здобувачів освіти. Психолого-педагогічний аналіз передбачає процес діагностування здібностей здобувачів освіти, а також визначення їхньої здатності навчатися за індивідуальною програмою. Аналіз потреб, інтересів, запитів, особистісних особливостей здобувачів освіти здійснюється за відповідними методиками діагностування (визначення загальноінтелектуальних, емоційних, аналітичних здібностей, виявлення стресостійкості, адаптивності, здатності роботи у команді тощо). Психолого-педагогічне вивчення індивідуальних (індивідуально-психологічних та індивідуально-типологічних) особливостей здобувачів вищої освіти передбачає й цілеспрямоване педагогічне спостереження, за результатами якого й визначається їхня здатність працювати за індивідуальною програмою.

Другий етап формування індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти пов'язаний із розробленням індивідуальної освітньої програми, що передбачає встановлення короткострокових і довгострокових цілей; концептуальних стратегій і підходів до розвитку здобувачів освіти, визначення індикаторів їхніх досягнень, а також добір змісту й форм організації навчання. Зауважимо, що вельми важливим є вибір методів і форм організації навчальної (навчально-пізнавальної) діяльності здобувачів освіти. Відбір змісту й форм організації навчання має узгоджуватися з цілями й очікуваними результатами, а суто індивідуальна освітня програма зорієнтована на формування компетентностей задля успішної самореалізації здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в суспільстві. Розробляти структуру індивідуальної освітньої програми для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти бажано за окремими блоками, що висвітлюють індивідуальні цілі, освітні компоненти, навчальні досягнення, спрямованість корекційно-розвивальної роботи. У структурі індивідуальної освітньої програми мають бути враховані життєві плани здобувача освіти, його сподівання на майбутнє, здійснено визначення довгострокових цілей, завдань розвитку, об'єктивних індикаторів освітніх (навчальних) досягнень; запропоновано концептуальні стратегії та підходи до навчання; встановлено часові межі процесу корегування й проведення оцінювання. Наповнення структурних компонентів індивідуальної освітньої програми має узгоджуватися й відповідати результатам діагностування

індивідуальних (індивідуально-психологічних та індивідуально-типологічних) особистісних особливостей здобувачів освіти.

У межах реалізації третього етапу відбувається корекція педагогічних впливів, створення позитивного педагогічного (дидактичного) середовища, усунення організаційних недоліків. Водночас, має здійснюватися психолого-педагогічний супровід розвитку здобувачів вищої освіти.

Четвертий етап формування індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти пов'язаний із педагогічним моніторингом, що здійснюється задля забезпечення якості означеного процесу. Педагогічний моніторинг утілення індивідуальної освітньої траєкторії уможливує проведення систематичного контролю за рівнем якості опанування індивідуальною освітньою програмою здобувачем освіти, відстеження динаміки його успішності, аналіз співвідношення в його розвитку.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок в обраному напрямі. Практична реалізація індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачає чітку систему заходів на різних етапах цього процесу. Наприклад, на етапі психолого-педагогічного вивчення особистісних особливостей здобувачів освіти, необхідними є мотивування, заохочення здобувачів освіти, формування в них потреби в постійному особистісному й професійному саморозвитку, усвідомлення ними мотивів належного виконання професійних обов'язків. На другому етапі передбачається формування в здобувачів освіти цілісного образу професійної поведінки, що потребує активної пізнавальної (навчально-пізнавальної) діяльності та сприяє набуттю здобувачами освіти актуальних умінь й навичок. Третій і четвертий етапи пов'язані з рефлексією компетентностей освітньої діяльності та реалізуються в співробітництві з педагогами.

Індивідуальні освітні траєкторії здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти необхідно систематично переглядати. Краще робити це один раз на семестр. Оцінювання реалізації освітньої траєкторії має проводитися систематично й системно, зокрема, якщо поставлені цілі й завдання були досягнуті раніше зазначеного терміну, тоді потрібно розробити нові. Також трапляється, що поставлені цілі виявилися недосяжними, отже їх треба відкоригувати та поставити більш реальні. Якщо не було досягнуто запланованих освітніх (навчальних) результатів, потрібно проаналізувати, наскільки поставлені цілі та завдання були досяжні, чи було достатньо виділено часу для їхньої реалізації; чи відбувалося переоцінювання очікуваного рівня досягнень; наскільки адекватними були моніторинг досягнень й ефективні педагогічні стратегії навчання; яка ефективність навчально-дидактичного забезпечення освітнього (навчального) процесу; до якої міри важливими для здобувача освіти були поставлені цілі та завдання.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розроблення індивідуальної освітньої траєкторії вивчення психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Перспективним для наших подальших наукових розвідок визначення дидактичних умов індивідуалізації навчання психолого-педагогічних дисциплін у процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня освіти.

Використані джерела

- Алексеева, С. (2013). Формування готовності учнівської молоді до вибору і реалізації професійної кар'єри: від теорії до практики. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 5. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11303>
- Алексеева, С. (2021). Індивідуальна освітня траєкторія: від побудови – до реалізації. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: збірник наукових праць (Серія: Педагогічні науки)*, 17, 74–82.
- Алексеева, С., Арістова, Н., Малихін, О., & Попов, Р. (2022). Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*, 1(1).
- Годованюк, Т. (2010). *Індивідуальне навчання у вищій школі: монографія*. Київ: НПУ імені Драгоманова.

- Малихін, О., Арістова, Н., & Алексеева, С. (2023). *Індивідуалізація навчання в закладах загальної середньої освіти: концепція, методологія, дидактичні умови*. Київ: Педагогічна думка.
- Сухенко, Я. (2017). Індивідуальна освітня траєкторія: міждисциплінарний аналіз феномену. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, 4 (2), 111–116.
- Терещук, Г. (2017). Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*, 2, 6–16.
- Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R., & Zasiakina, T. (2022, May). Individualized learning in the context of blended mode of the educational process in secondary school: challenges and expectations. *Proceedings of the International Scientific Conference, I* (Vol. 560), 571.

References

- Aliexsieieva, S. (2013). Formuvannya hotovnosti uchnivskoi molodi do vyboru i realizatsii profesiinoi kariery: vid teorii do praktyky. *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika*, 5. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11303> (in Ukrainian).
- Aliexsieieva, S. (2021). Indyvidualna osvitnia traiektoriia: vid pobudovy – do realizatsii. *Mystetska osvita: zmist, tekhnologii, menedzhment. (Serii: Pedahohichni nauky)*, 17, 74–82.
- Aliexsieieva, S., Aristova, N., Malykhin, O., & Popov, R. (2022). Dydaktychni formy orhanizatsii osvitnoho protsesu suchasnoho zakladu osvity. *Aktualni pytannia u suchasni nauki*, 1 (1). (in Ukrainian).
- Hodovaniuk, T. (2010). *Indyvidualne navchannia u vyshchii shkoli: Monohrafiia*. Kyiv: NPU imeni Drahomanova (in Ukrainian).
- Malykhin, O., Aristova, N., & Aliexsieieva, S. (2023). *Indyvidualizatsiia navchannia v zakladakh zahalnoi srednoi osvity: kontseptsii, metodologii, dydaktychni umovy*. Kyiv: Pedahohichna dumka (in Ukrainian).
- Sukhenko, Ya. (2017). Indyvidualna osvitnia traiektoriia: mizhdystsyplinarnyi analiz fenomenu. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Psykholohichni nauky*, 4 (2), 111–116 (in Ukrainian).
- Tereshchuk, H. (2017). Indyvidualizatsiia navchannia v konteksti idei kontseptsii novoi ukrainskoi shkoly. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: pedahohika*, 2, 6–16 (in Ukrainian).
- Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R., & Zasiakina, T. (2022, May). Individualized learning in the context of blended mode of the educational process in secondary school: challenges and expectations. *Proceedings of the International Scientific Conference, I* (Vol. 560), 571. (in Ukrainian).

Anton Chalyi, PhD student, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: higher school pedagogy; modern didactics; individualization of student learning in the educational process of applicants for the second (master's) level of higher education.

DIDACTIC ALGORITHM FOR DEVELOPING AN INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY FOR STUDYING PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF APPLICANTS FOR THE SECOND (MASTER'S) LEVEL OF HIGHER EDUCATION

Abstract. The article formulates a didactic algorithm for developing an individual educational trajectory for learning psychological and pedagogical disciplines in the educational process of applicants for the second (master's) level of higher education. The didactic algorithm consists of several stages: analysis of the needs and capabilities of students; definition of educational goals; selection of teaching materials and methods; planning of training; implementation of an individual educational trajectory and evaluation of results. The personalization of the educational path of applicants for the second (master's) level of higher education can be implemented through the formation of individual educational trajectories, using an individual curriculum that contains both a general education component and a professional

one. The author outlines the technology for developing an individual educational trajectory for teaching psychological and pedagogical disciplines in the educational process of students of the second (master's) level of higher education. The first stage is to determine the needs, interests, requests, and personal characteristics of students. The second stage of the formation of an individual educational trajectory for studying psychological and pedagogical disciplines for students of the second (master's) level of higher education is associated with the development of an individual educational program, which involves setting short-term and long-term goals; conceptual strategies and approaches to student development, determining indicators of their achievements, as well as selecting the content and forms of learning. The third stage involves the correction of pedagogical influences, the creation of a positive pedagogical environment, and the elimination of organizational shortcomings. The fourth stage of the formation of an individual educational trajectory for studying psychological and pedagogical disciplines for students of the second (master's) level of higher education is associated with pedagogical monitoring, which is carried out to ensure the quality of this process. The practical implementation of individual educational trajectories of applicants for the second (master's) level of higher education involves a clear system of activities at different stages of this process.

Keywords: didactic algorithm, psychological and pedagogical disciplines, educational attainment, applicants for second (master's) level of higher education, individual educational trajectory, individual educational program.